

ИНГЛИЗ ТИЛИНИ ЎҚИТИШ ЖАРАЁНИДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИ ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВИНИНГ УСЛУБИЙ ВАЗИФАЛАРИ ВА МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ

Абилова Зулфия Жалгасбаевна

Самарканд давлат ветеринария медицинаси, Чорвачилик ва биотехнологиялар университетининг Тошкент филиали
“Ўзбек, рус ва хорижий тиллар” кафедраси ўқитувчиси

Ключевые слова: образовательная среда, комфортная среда, безопасность, коллектив школы, мотивация, мотивация безопасности

Key words: reflection, competence, reflective competence, development of reflective competence, competencies, innovative competencies.

Компютер лингводидактикаси соҳасидаги олимларнинг тадқиқотлари А.В. Зубов, П.В. Сисоев ва М.Н. Евстигнеев чет тилини ўқитиш жараёнида юзага келадиган, рақамли технологиялар ёрдамида ҳал қилиниши мумкин бўлган бир қатор услубий вазифаларни аниқлаш имконини берди. Лингводидактикада қўлланиладиган рақамли технологияларнинг ресурслари ҳисобланган воситаларни функционаллик нуқтаи назаридан кўриб чиқаик.

Замонавий тилшуносликда бундай воситаларга мурожаат қилиш одат тусига кирган:

- ихтисослигидан қатъи назар, турли электрон форматларда тузилган ва рақамлаштирилган ахборот соҳасида фойдаланиш учун мўлжалланган барча ўқув луғатлари, шу жумладан интерактив йуналишда.

- функционал ва информацион аутентик материаллар, улар қандай форматда (иллюстрация, матн, видео, аудио) тайёрланишидан қатъи назар.

- турли дастурлар, интерфаол ўқув материаллари ёрдамида чет тилини ўргатиш учун махсус яратилган электрон ўқув воситаларидан

- ўқув жараёнини оптималлаштириш учун ишлатилиши мумкин бўлган умумий дастурлар (MS Word, MS PowerPoint, веб-браузерлар).

- электрон почта, форумлар, ўқув гуруҳлари каби вақт оралиғида кечиктирилган форматлардаги электрон алоқа усуллари ва унинг бир марталик шакллари, жумладан чатлар, конференциялар, мессенжерлар орқали ижтимоий тармоқларда ёзишмалар.

Интернет ўқув воситалари (хотлист, вебквест, трежа хант, сабджект, скрэпбук, сэмпла, мультимедиа). Ушбу рақамли технология воситаларидан чет тилини ўқитишда, ўқув жараёнини ташкил этишнинг кўплаб шаклларида, жумладан, синфда ишлаш, онлайн таълим, эстродиол форматларда ўқитиш ва синфдан ташқари ишларда фойдаланиш мумкин.

Замонавий педагогикада аралаш таълими чет тилини ўрганишнинг истиқболли шакларининг энг яхши вариантларидан бири ҳисобланади. Унинг афзаллиги ўқитувчи ва ўқувчилар ўртасидаги ҳақиқий мулоқотни бирлаштириш қобилиятидир, бунда муаммоларни яратиш ва ҳал қилишнинг амалий масалаларини ҳал қилиш ва электрон воситалар ёрдамида уларнинг бажарилишини назорат қилиш жараёнини ташкил қилиш мумкин.

Шунга қарамай, умумтаълим мактабларида рақамли технологиялардан фойдаланган ҳолда ўқув машғулотларини ўтказишнинг долзарб шакли, биринчи навбатда, аудитория ва синфдан ташқари ишлар бўлиб қолмоқда.

Маҳаррамова Ш. ва Қулиева С. у ёки бу шаклнинг афзалликлари ҳақида шундай деб ўйлайди, «Интернет материалларидан ҳатто Интернетга уланмасдан ҳам фойдаланиш мумкин, уларни маҳаллий тармоқ орқали ишлатиш мумкин. Бунинг афзаллиги бор, чунки у ўқувчиларнинг дарс давомида World Wide Web тармоғига мустақил киришини истисно қилади».

Рақамли технология воситаларидан фойдаланиш иккита мавжуд шаклга бўлиниши мумкин. Улардан биринчиси алоҳида электрон қурилмада офлайн режимда ишлаш, иккинчиси Интернетнинг тармоқ тузилмаларида онлайн.

Чет тилини ўргатишда юқоридаги рақамли технология воситаларининг функционаллиги қуйидаги функциялардан иборат:

ўрганиш функцияси (материал билан танишиш, ундан фойдаланишда муайян кўникмаларни ривожлантириш);

ўқув функцияси (ўзлаштирилган кўникмаларни мустаҳкамлаш, улардан амалий фойдаланиш);

назорат функцияси (вазифалар ечимини кузатиш, бажаришнинг индивидуал моментларини созлаш);

комбинацияланган функция (функцияларнинг барчасини ёки бир қисмини уларнинг яқин ўзаро таъсирида ишлатиш).

Рақамли технологиялардан фойдаланишнинг янгиллиги дарсни ташкил этиш ва режалаштиришдаги умумий қонуниятларни, яъни унинг

уч босқичли тузилишини истисно этмаслиги керак. Рақамли технологиялардан фойдаланишда ушбу уч босқич қуйидагилардан иборат:

рақамли технологиялардан фойдаланишдан олдин синфни тайёрлаш;

технологиялардан бевосита фойдаланиш;

рақамли технологиялардан фойдалангандан сўнг ўрганилган материал бўйича топшириқлар.

Рақамли технологияларни ўрнатиш тизими нафақат аниқ бир дарсга, балки бутун режалаштирилган ўқув курсига ҳам тегишли бўлиши керак. Рақамли технологиялардан фойдаланишни режалаштиришнинг ўзи ўқувчиларнинг электрон қурилмалар (компьютерлар, гаджетлар, планшетлар ва бошқалар) билан ишлаш даражаси билан танишишни ўз ичига олади. Ушбу танишиш дастлабки синов орқали амалга оширилиши мумкин. Керакли электрон воситаларни эгаллаш даражасини бундай аниқлаш ўқитувчига ўқувчиларнинг мавжуд тайёргарлигига мос равишда режалаштирилган ўқув материаллари даражасини аниқлаш имкониятини беради. Рақамли технологиялардан фойдаланишда чет тилини ўргатиш дарсларининг ташкилий жиҳатларини ўзгартирмаслик, балки унинг ҳар бир ўқувчи билан якка тартибда ишлаш, гуруҳ ва жуфтликда ишлаш каби тасдиқланган шаклларига амал қилиш тавсия этилади. Янги, илгари номаълум бўлган технологиялардан фойдаланиш ўқув жараёнига маълум талабларни қўяди, улар, қоида тариқасида, ўрганишнинг анъанавий ёндашувларига мос келади.

Асосий талабларга қуйидагилар киради:

- ўқувчиларнинг ёш тоифасини ҳисобга олиш;

- таълимнинг тегишли ёндашувлари, усуллари ва тамойилларини танлаш;

- материални тақдим этишнинг танланган усуллариининг ўқувчиларнинг қизиқишлари ва эҳтиёжларига мувофиқлиги;

ўқитиш мақсадига эришиш ва унинг муаммоларини ҳал қилишнинг энг яхши усуллариини танлаш;

- ўқувчиларнинг имкониятларини ҳисобга олиш, уларнинг қобилиятларини босқичма-босқич ривожлантириш;

- ўқувчиларнинг мустақил ишига йуналтириш, ижодий қобилиятларини ривожлантириш.

Рақамли технологияларни ўқув жараёнига самарали табиқ этиш ўқув жараёни талабларидан ташқари, ўқув хоналарини тегишли техник

воситалар билан таъминлаш бўйича ҳам маълум минимал талабни назарда тутди. Бу минимал, бизнинг фикримизча, Интернетга уланган компьютерлар ва ўқитувчи билан маҳаллий алоқа тармоғи билан ишлаш учун мўлжалланган ётарли миқдордаги жойларни ўз ичига олиши керак. Офис жиҳозлари интерактив доска, аудио ва видео тизимлар каби техник воситаларнинг мавжудлигини назарда тутди.

Рақамли технологиялар, юқорида айтиб ўтганимиздек, услубий ишланмалар соҳасида катта салоҳиятга эга бўлиб, уни очишга жиддий ёндашишни талаб қилади. Ўқитувчи томонидан инглиз тилини ўрганишнинг самарали ўқув жараёнини ташкил этиш рақамли технологиялардан фойдаланишнинг ўзига хос шартларини билишни назарда тутди, шунингдек, юқоридаги барча талабларни ҳисобга олган ҳолда ушбу салоҳиятдан оптимал фойдаланишга ёрдам беради.

Инглиз тилини ўқитишда рақамли технологияларни жорий этиш соҳасида рўй бераётган жараёнлар таҳлили шуни кўрсатадики, бунда уларни амалий татбиқ этиш назарий асослашдан олдинда туради. Динамик ривожланаётган техник воситалар ўқитувчидан ўз фанини ўқитишни доимий равишда такомиллаштиришни, уни ўқувчини ўраб турган жамиятни рақамлаштиришга мослаштиришни талаб қилади. Таълим тизимига рақамли технологияларни жорий этиш бўйича назарий ишланмаларнинг йуқлиги таълим сифатига салбий таъсир кўрсатмоқда.

Рақамли технологияларни қўллашда назарий ишланмалар йуқлиги сабабли юзага келадиган муаммолар орасида олимлар қуйидаги жиҳатларни ажратиб кўрсатишади:

- асосий қийинчилик рақамли технологияларни жорий этиш жараёнида мазмунга мувофиқлиги ва унинг ўқув жараёни материаллари билан уйғунлиги нуқтаи назаридан изчиллик йуқлигидадир.

- ўқув материални билиш даражасини, хусусан, ўқув дастурларини ва ўқувчиларнинг ёшини ҳисобга олган ҳолда рақамли технологияларнинг айрим воситаларини жорий этиш самарадорлигини баҳолаш учун ишлаб чиқилган мезонларнинг ётарли эмаслиги.

- ўқитувчининг электрон воситалар ва дастурлардан фойдаланиш соҳасидаги махсус тайёргарлигининг номувофиқлиги, бу эса улардан таълим жараёнида самарали фойдаланиш масалаларида муаммоларни келтириб чиқаради.

Бошқа томондан, рақамли лингводидактиканинг таниқли тадқиқотчиси Р.К. Потапова ушбу муаммоларни эътироф этиб, уларни

чет тилларини ўқитишда рақамли технологиялардан фойдаланишда эскирган усуллардан фойдаланиш натижаси деб ҳисоблайди. Ушбу баёнот ҳозирги вақтда жамоат мулки бўлган кўплаб (Hot Potatoes) каби компьютер дастурлари мавжудлиги билан изоҳланади, улар ўқувчиларга уларни ўз материаллари билан тўлдириш имкониятини беради. Ушбу дастурларнинг бундай имконияти бизга уларни ўқув жараёнига татбиқ этишнинг ҳал қилиб бўлмайдиган муаммолари маълум даражада асоссиз эканлигини таъкидлаш ҳуқуқини беради. Эҳтимол, муаммо уларни бундай дастурларга киритиш учун ўқув материални танлашда бўлади.

Г.Ж.Абилованинг «ўқитувчига қизиқиш уйғотадиган, ўқувчилар билимини ривожлантиришга ҳисса қўшадиган ва мотивацияни оширишга ёрдам берадиган лойиҳаларни ишлаб чиқишда ёрдам бериш учун иммерсив таълим бўйича ресурсларга (инглизча) кўп сонли ҳаволалар борлиги» ҳақида баёнотини маълум даражада ушбу фикрнинг тасдиғи деб ҳисоблаш мумкин.

Рақамли технологияларнинг ўқув жараёнига кенг миқёсда киритилиши бизни уларнинг таълимда қўлланилишига янгича қарашга мажбур қилади. Бу шуни англатадики, энди улардан фойдаланиш баланси таълим мақсадларида махсус яратилмаган ўқув дастурларида фойдаланишга мойил. Агар илгари улар асосан аниқ ўқув вазифаларига қаратилган ихтисослаштирилган дастурларга йуналтирилган бўлса, энди умумий фойдаланиш учун мўлжалланган технологиялардан фойдаланиш бўйича кўрсатмалар мавжуд. Мисол тариқасида (MS Word, Power Point ва бошқалар) каби дастурларни ҳамда ўқув жараёнида муваффақиятли қўлланилаётган Интернет имкониятларини келтиришимиз мумкин. Бундай тенденцияларнинг ривожланишига шу асосда юзага келадиган бир қатор муаммолар тўлиқ даражада тўсқинлик қилмоқда. Улар орасида ўқитувчиларнинг янги технологияларни ўзлаштириш бўйича касбий тайёргарлиги етарли эмаслиги, дарсларнинг ҳар доим ҳам зарур электрон жиҳозлар билан етарли даражада таъминланмагани бор. Шу каби муаммолар қаторига аввалроқ муҳокама қилинган рақамли технологияларни жорий этиш жараёнида юзага келадиган рақамли хавфлар киради.

Шундай қилиб, рақамли технологиялардан фойдаланишдаги асосий муаммолардан бири сифатида белгиланган ўқитувчининг етарли даражада малакали эмаслиги таълим жараёнига замонавий техник воситаларни жорий этиш олдида турган бирламчи вазифалар қаторига киради. Шунга кўра, чет тилини ўқитиш самарадорлигининг

ажралмас шарти сифатида ўқитувчининг малакасини ошириш, унинг малакасини ошириш биринчи ўринга чиқиши керак. Ушбу компетенциянинг кечикиши бутун таълим тизимига ўта салбий таъсир кўрсатиши мумкин ва фойдаланилаётган рақамли технологияларнинг кўплаб ижобий томонларини инкор этади.

Рақамли технологиялардан фойдаланишнинг навбатдаги ечимини кутаётган муаммоси зарур электрон қурилмалар билан етарли даражада таъминланмаганлиги масаласидир. Синфнинг техник жиҳозларига таъсир қилиш учун етарли имкониятларга эга бўлмаган ўқитувчи, шунга қарамай, ўқув жараёнига рақамли технологияларни жорий этишнинг турли усуларини танлаш имкониятига эга. Масалан, BYOD (Bring Your Own Device) деб номланган стратегия. Бу стратегия мактабда технология тақчиллиги мавжуд бўлганда ўқувчиларнинг ўз ноутбуклари, телефонлари ва шунга ўхшаш қурилмаларидан синфда фойдаланишларини ўз ичига олади.

Электрон воситалар билан ишлашда тез-тез учрайдиган муаммолардан бири бу ўқув жараёнида техник носозликлар эҳтимоли. Ҳар қандай техник восита сингари, компьютер ҳам бир неча сабабларга кўра тўсатдан ишламай қолиши ёки дастурлаштирилганидан бошқача ишлаши мумкин. Бундай компьютер ишдан чиқилишининг сабаби унинг бузилиши, эскирган дастур, алоҳида қисмларнинг ишдан чиқиши, Интернетнинг йўқлиги ва бошқалар бўлиши мумкин. Бундай вазият юзага келганда, америкалик олим Thom Thibeault сиз билан доимо «Б режаси» режасини олиб боришни маслаҳат беради [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Бошқача қилиб айтадиган бўлсак, ўқитувчи бу ҳолатда дарсларни давом эттириш учун захира вариантни тайёр сақлаши керак.

Алоҳида таълим жараёнига рақамли технологияларни жорий этишнинг рақамли рисклар (digital risks). каби жиҳатини алоҳида ажратиб кўрсатиш зарур. Ушбу атама бўйича Dudeneу, G., N. Hockly, ва M. Pegrum тил ўқитишда рақамли технологияларни жорий этишдан келиб чиқадиган мумкин бўлган хавфларни тушунишни таклиф қилади. Бундай потенциал хавфлар қаторига таклиф этилаётган контентнинг ўқувчиларнинг ёш тоифасига мос келмаслиги, махфийлик, муаллифлик ҳуқуқининг бузилиши ва шунга ўхшаш бошқа ҳолатлар киради. Бундай таҳдидларнинг ўзига хослиги олимларни С.Ливингстон, Г.У. Солдатова Интернетнинг виртуал майдонида электрон қурилмалардан фойдаланишда мумкин бўлган онлайн хавфларни ажратишга ундади. Улар онлайн хавфларни тўрт тоифага ажратдилар:

- контекстуал: файл, матн кўринишидаги турли материаллар, нотаниш сайтларга ҳаволалар, Интернетда назоратсиз равишда пайдо бўладиган ва жамиятнинг ахлоқий меъёрлари ва қонунчилик қоидаларига ҳар доим ҳам мос келмайдиган маълумотларни ўз ичига олган аудио ва видео файллар;

-мулоқот: икки ёки ундан ортиқ қабул қилувчиларнинг индивидуал мулоқоти жараёнида Интернетдан фойдаланиш натижасида юзага келадиган ахлоқий бўлмаган муносабатлар. Бунга мисол тариқасида кибербуллингни (рақамли технологиялардан фойдаланган ҳолда безорилик) келтириш мумкин;

-техник: махсус зарарли дастурлардан фойдаланиш орқали электрон қурилманинг дастурий таъминотига мумкин бўлган зарар, сақланган маълумотларни ўчириш, компютерингизга рухсатсиз уланиш билан боғлиқ;

- истеъмолчи: Интернетнинг ахборот соҳасида қидирув жараёнида истеъмолчиларнинг ҳуқуқлари бузилган ҳолатлар. Шунини таъкидлаш керакки, ушбу хавф тоифаси бизнинг тадқиқотимиз доирасига киритилмаган.

Ўрта мактабда дарс ўтказиш жараёнида рақамли технологияларнинг жорий этилиши ҳам ўқувчиларнинг номақбул хатти-ҳаракатлари хавфини туғдиради. Бу ўқувчини ўқитувчи топшириғини бажариш билан боғлиқ бўлмаган виртуал контентга чалғитиш имкониятини билдиради. Шу муносабат билан ўқув машғулотларини ўтказишда ўқитувчи ўқувчиларнинг ҳаракатларини назорат қила олиши керак. Бундай назорат маълумотни янада эҳтиёткорлик билан танлашга ёрдам беради, шунингдек, ўқувчи компютерида кераксиз материаллар пайдо бўлишининг олдини олиш учун браузерларнинг қидирув функцияларини созлашга ёрдам беради.

АДАБИЁТЛАР:

1. Юсупов К.А. Qaraqalpaq ádebiyatın oqıtıw metodıkası. Sabaqlıq. – Tashkent: Sano-standart, 2018. – 21 б.т. – 336 б.
2. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде қарақалпақ әдебиятын оқытыў методикасы. Монография. – Нөкис: Qaraqalpaqstan, 2019. – 7 б.т. – 112 б.
3. Юсупов К.А. Академик лицейларда қарақалпақ адабиётини ўқитиш методикаси (педагогика фанлари доктори (DSc) диссертацияси автореферати). – Нөкис: Miraziz Nukus, 2021. – 66 бет.

4. Юсупов К.А. Kórkem shigarmalardıń mazmunıń úyreniw metodikası. Oqıw qollanba. – Tashkent: Yosh avlod matbaa, 2021. – 23,75 б.т. – 380 б.
5. Юсупов К.А. Qánigelik hám pedagogikalıq ámeliyat. Oqıw qollanba.– Nókis: Ilimpaz, 2021.. – 60 б.
6. Yusupov KA Arnawlı pánlerdi oqıtıw metodikası. sabaqlıq. – Tashkent: INNOVATSIYA-ZIYO, 2022. – 19 б.т. – 304 б.
7. Qaraqalpaq ádebiyatın oqıtıw texnologiyaları. Oqıw qollanba. – Tashkent: INNOVATSIYA-ZIYO, 2022. – 9.3 б.т. – 144 б.
8. Юсупов К.А. Ш.Сейтов прозасын таллаў усыллары. (Методикалық қолланба). – Нөкис, «Miraziz Nukus», 2017. – 4 б.т. – 64 бет.
9. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде қарақалпақ әдебиятын сабақтан тыс жұмыслар арқалы үйрениўдиң илимий методикалық мәселелери. (Методикалық қолланба). – Нөкис, «Miraziz Nukus», 2018. – 5 б.т. – 80 б.
10. Konis A. Yusupov. Studying Forms of Teaching Karakalpak Poetry at Academic Lyceums. Eastern European Scientific Journal. Germany. Ausgabe, 3-2018. 72-75.
11. Konis A. Yusupov. Studying Karakalpak Poetry in Academic Lyceums by Various Methods in Class. Eastern European Scientific Journal. (ISSN 2199-7977). Germany. 1-2019. 83-85.
12. Yusupov K.A. Scientific and theoretical foundations of teaching Karakalpak literature at academic lyceums // Journal of Critical Reviews. (ISSN 2394-5125). – Vol 7, Issue 7, 2020. – №1. – P.P. 349-354 (<https://www.scopus.com /sourceid / 21100920227>).
13. Yusupov K.A. Akademik litseylarda qoraqalpoq adabiyoti // Til va adabiyot ta'limi. – Тошкент, 2020. – №6. – Б. 40-41 (13.00.00. №8).
14. Yusupov K.A. Methods of teaching literary material at academic lyceums according to the program // Academics. An International Multidisciplinary Research Journal (India). (ISSN: 2249-7137). – Vol. 10 Issue 5, 2020. – P.P. 1628-1634 (Impact Factor: SJIF 2020= 7,13).
15. Yusupov K.A. Curricula for teaching karakalpak literature. // Academics: An International Multidisciplinary Research Journal <https://saarj.com>. Academics ISSN: 2249-7137 Vol. 11, Issue 5, May 2021, Стр. 1069-1074. Impact Factor: SJIF 2021 = 7.492, 10.5958/2249-7137.2021.01525.1

16. Yusupov K.A. Scientific and methodological problems of studying karakalpak literature. //Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR) <https://www.tarj.in>. ISSN: 2278-4853 Vol 10, Issue 5, May, 2021. Стр. 585-590. Impact Factor: SJIF 2021 = 7.699. 10.5958/2278-4853.2021.00451.1
17. Юсупов К.А. Изучение творчества Чингиза Айтматова в академических лицеях // Til va adabiyot ta'limi. – Тошкент, 2021. – №7. – стр. 52-53 (13.00.00. №8).
18. Yusupov K.A., Seytjanov J.E. Problems of artistic psychologism in Karakalpak prose. Philosophical Readings XIII.4 (2021), pp.2054-2060.2054 10.5281/zenodo.5584439. Info@philosophicalreadings.org
19. Юсупов К.А. Научно-методических основы преподавания каракалпакской литературы. Internaional Scienfiic Jounal Theoretical & Applied Scieence p-ISSN: 2308-4944 (print) e- ISSN:2409-0085 (online) Year: 2021 Issue: 11. Pp. 362-371. <http://T.Science.org>.
20. Юсупов К.А.Педагог шайыр лирикасы ҳам тәлим-тәрбия мәселелери // Ilim ha'm ja'miyet. Нукус давлат педагогика институти журнали. – Нукус, 2021. – №4. – Б. 100-102.
21. Юсупов К.А. Өсербай Өлеўовтың лирикасын үйрениў. «Өмиўдәрья» журналы, 2021, – №4, – Б. 63-68.
22. Юсупов К.А. Развитие устной культуры учащихся на уроках литературы // Til va adabiyot ta'limi. – Тошкент, 2022. – №1. – Б. 70-71
23. Yusupov K.A. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida qoraqalpoq adabiyotini o'qitish masalalari// Til va adabiyot ta'limi. – Тошкент, 2022. – №2. – Б. 17-18 (13.00.00. №8).
24. Yusupov K.A. Teaching students the metods of artistic depiction in Karakalpak prose. // Journal of Hunan University (Natural Sciences). Vol. 49. No. 04. April 2022. Page - 590-603.
25. Yusupov K.A. Methods of selection of Karakalpak Novels. // Journal of Positive School Psychology. (Scopus) Volume. 6, No. 4 (2022). Page - 26-30. ISSN: 7152-7159.
26. Yusupov K.A. Learning Discussing the Epic Novels. // Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. Volume 7 I March 2022. Page - 26-30. ISSN: 2795-739X.
27. Юсупов К.А. Обучение основам письменной речи учащихся. // «PEDAGOGS» innernational research journal. Volume-7, Issue-1, April-2022. – Стр. 176-181.
28. Yusupov K.A. Theortical foundations of teaching Karakalpak literature. // GALAXY international interdisciplinary research journal (GIIRJ). ISSN (E): 2347-6915. Vol. 10, Issue 5. May, (2022). PP. 210-216.

29. Yusupov K.A. Qoraqalpoq adabiyotini ўqitish masalalari // Journal of new century innovations. (WSRjournal.com), Volume - 5, Issue - 6. May, (2022). PP. – 113-122.
30. Юсупов К.А. Изучение произведений писателя на уроках литературы // Международный научно-образовательный журнал «Образование и наука в XXI веке». Выпуск №26 (том 4), май, 2022. – Стр. 196-201.
31. Yusupov K.A. Methodologu for analyzing iyrical works in literature lessons. // Miasto Przyszłości. (**Impact Factor: 9.2**). Vol. 26 (2022). Page - 200-208. ISSN: 2544-980X.
32. Юсупов К.А. Изучение творчества С.Мажитова в школе. //V Международный журнал научных исследований «Научный импульс». Выпуск №1, 30 август, 2022. – Стр. 44-50.
33. Yusupov K.A. Methods of Teaching the Works of O.Satbaev in Schools. // Journal of intellectual prperty and human rights. Vol. 01 Issue. September - 2022. Page – 44-53. ISSN: 2720-6882. <https://juournals.academiczone.net/index.php/jiphr>
34. Yusupov K.A., Jiemuratova A.S. Develorment of Oral and Written Speech of Students in Schools. // Journal of intellectual prperty and human rights. Vol. 01 Issue. September - 2022. Page – 56-66. ISSN: 2720-6882. <http://juournals.academiczone.net/index.php/jiphr>
35. Yusupov K.A. of Teaching Korakalpok literature // Central asian journal of literature, philosophy and culture. Vol. 03 Issue: 10 - 2022. Page – 75-85. eISSN: 2660-6828.
36. Юсупов К.А Образ Айдос бия в каракалпакской литературе. // I International science conference on multidisciplinary research, Abstracts of International Scientific and Practical Conference. Berlin, Germany January 19-21, 2021, стр. 766-769
37. Юсупов К.А Изучение в современной каракалпакской лирике. / III International science conference on e-learning and education, Abstracts of III International Scientific and Practical Conference. Lisbon, Portugal February 2-5, 2021, стр. 349-353.
38. Юсупов К.А. Изучение творчество Казакбай Юлдашева /V Международная научно-практическая конференция по новым тенденциям в науке и образовании «Theoretical and scientific bases of scieetific thought», 16-19 февраля, 2021 г., Рим, Италия, стр. 503-508.
39. Юсупов К.А. Академиялық лицейлерде Аббаз Дабылов лирикасын оқытыў технологиялары. /VI Международная научно-практическая конференция по фундаментальным наукам, искусству,

бизнесу и образованию, интернет-технологиями и обществу. 23-26 февраля, 2021 г., Стокгольм, Швеция, стр. 431-432.

40. Юсупов К.А. Юсупов И.К. Лирикалық шығармаларды оқыту методикасы. /VI Международная научно-практическая конференция по фундаментальным наукам, искусству, бизнесу и образованию, интернет-технологиями и обществу. 23-26 февраля, 2021 г., Стокгольм, Швеция, стр. 469-474.

41. Юсупов К.А. Изучение литературных жанров. / VIII Международная научно-практическая конференция «Problems and tasks of modernity and approaches to their solution», 02-05 марта, 2021 г., Токио, Япония, стр. 198-203.

42. Юсупов К.А. Изучение творчества Аденбая Тажимуратова в академических лицеях. /IX Международная научно-практическая конференция «Innovative technologies in science and education», 04-06 марта, 2021 г., Израил, стр. 226-232.

43. Юсупов К.А. Изучение произведения писателя в академических лицеях. // IX Международная научно-практическая конференция «Innovative technologies in science and education», 04-06 марта, 2021 г., Иерусалим, Израил, стр. 233-238.

44. Юсупов К.А., Алламбергенова Минайым. Изучение творчества Кали Жуманиязова в академических лицеях. /IX Международная научно-практическая конференция «Innovative technologies in science and education», 04-06 марта, 2021 г., Израил, стр. 239-243.

45. Юсупов К.А. Изучение творчества Конысбай Камалова в академических лицеях. // IX Международная научно-практическая конференция «Innovative technologies in science and education», 04-06 марта, 2021 г., Иерусалим, Израил, стр. 250-256.

46. Юсупов К.А. Изучение произведения Мамбеталы Кайыпова в академических лицеях. // IX Международная научно-практическая конференция «Innovative technologies in science and education», 04-06 марта, 2021 г., Израил, стр. 257-264.

47. Юсупов К.А. Изучать разборы эпических произведений в академических лицеях. /X Международная научно-практическая конференция «Topical issues, achievements and innovations of fundamental and applied sciences», 09-12 марта, 2021 г., Лиссабон.

48. Юсупов К.А., Академиялық лицейлерде көркем шығармаларды оқыту технологиялары. /X Международная научно-практическая конференция «Topical issues, achievements and innovations of

fundamental and applied sciences», 09-12 марта, 2021 г., Лиссабон, Португалия: стр.237-242

49. Юсупов К.А. Жазыўшылардың дәретиўшилик психологиясы. / XIII Международная научно-практическая конференция «Development of modern science: theory, methodology, practice», 18-19 марта, 2021 г., Мадрид, Испания: – стр. 180-185.

50. Юсупов К.А. Использование современных педагогических технологий в преподавании каракалпакской литературы / Материалы **Международной** научно-практической конференции. «Татарская литература и культура в контексте взаимодействия национальных литератур и искусств». Казанский федеральный университет, 26-27-марта, 2021 г. Стр.356-362.

51. Юсупов К.А. Изучение творчества Сапа Матчанова. /XV Международная научно-практическая конференция «The world science of modernity. Problems and prospects of development», 25-26 марта, 2021 г., Париж, Франция: стр. 170-175.

52. Юсупов К.А. Инновационные технологии в обучении каракалпакской литературе /Материалы Международной научно-практической конференции. «Татарская поэзия и культура второй половины XX начала XXI века». Казань, 26- апреля, 2021 г. Стр.341-346.

53. Юсупов К.А. Т.Қайыпбергеновтың «Айдос баба» (Мың тиллаға баҳаланған гелле) драмасын таллаў усыллары / «Түркий халықлары фольклоры ҳәм әдебияты тарийхы изертлениўиниң әҳмийетли мәселелери» атамасындағы online халықаралық илимий-теориялық конференция материаллары топламы. – Нөкис: НМПИ баспасы, 2021 (27-28-май), – 245-248-бб.

54. Юсупов К.А. Карақалпақ прозасында миллий психологияның сәўлелениўи. /«Түркий филологияның әҳмийетли мәселелери» атамасындағы халықаралық илимий-теориялық конференция материаллар топламы. Нөкис, «Қарақалпақстан», 2021, 113-118-бб.

55. Юсупов К.А., Кабулова М.Т. Развитие литературной речи и письменного языка учащихся на уроках литературы. “Models and methods for increasing the efficiency of innovative research” a collection scientific works of the international scientific conference (11 Desember, 2021) – Berlin: Copenhagen, 2021. ISSUE– p. 161-165.

56. Юсупов К.А. Анализ методика художественного произведения /Сборник материалов Международную научно-практическую конференцию посвященной 60 – летию кафедры «Педагогика» на тему: «Современное общество и педагогическое образование». Казакстан,

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия университеті. 22-апреля, 2022 г Стр.268-271.

57.Юсупов К.А. Ádebiyat sabaqlarında oqıwshılardıń dóretiwshilik kompetenciyasın rawajlandırıw. /The and analytical aspects of recent research: International scientific-online conference, Part 1, Issue 5: May 31st 2022. Turkiya, Istanbul: pp. 104-109.

58.Юсупов К.А. Эпик асарларини ўрганиш усуллари. / в конференция и публикацию статьи в сборнике «Международная конференция академических наук », 25- сентябрь, 2022. Россия. Стр. 115-126. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7111598>.

59.Юсупов К.А. Изучение лирических произведений на уроках литературы. /Spain International scientific-online conference: "Solution of social problems in management and economy" Part 1, Issue 2: September 20, 2022. www.conf.com. Spain, Испания: pp. 21-26.

60.Yusupov K.A. Allambergenova M. Akademiyaııq liceylerde poeziyaııq shıǵarmalardı oqıtıw usılları. /Proceedinngs of international Conference on Educational Discoveries and Humanities. Vol. 1 No.1 (2022): ICEDH. Texas, USA.pp. 46-58.

61. Юсупов К.А. Халмурат Сапаров дөретиўшилиқ жолы. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкіс, 1996. 3-4-саны, 54-60.

62. Юсупов К.А. Бердақ шығармаларын үйрениў усыллары. «Қарақалпақстан муғаллими» журналы, Нөкіс, 1996. 1-2-саны, 12-15.

63. Юсупов К.А. «Айдос бий» дәстаны хәм тарийх. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкіс, 2000. 2-саны, 94-96

64. Юсупов К.А. (авторлар менен бирге) Оқыўшыларымыз пикир айтады. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкіс, 2000. 3-саны.

65. Юсупов К.А. «Айдос бий» дәстаны хәм тарийх. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкіс, 2000. 6-саны, 112-115.

66. Юсупов К.А. Хәзирги дәўир хәм Бердақ шайыр мийрасына көз қарас. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкіс, 2001. 2-саны, 126-128.

67. Юсупов К.А. Хәзирги дәўир қарақалпақ әдебиятында Айдос бий образы. ӨзРИАҚҚБ «Хабаршысы» журналы, Нөкіс, 2001. 5-саны, 130-131.

68. Юсупов К.А. Хәзирги дәўир қарақалпақ әдебиятында Айдос бий образының өзгешеликлери. ӨзРИАҚҚБ «Хабаршысы» журналы, Нөкіс, 2001. 6-саны, 138-139.

69. Юсупов К.А. «Шырашылар» романының көркем психологизми. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкіс, 2006. 6-саны, 112-115.

70. Юсупов К.А. ХХ ғасырдағы қарақалпақ прозасында көркем психологизм мәселелері. «Муғаллим хәм үзликсиз билимлендириў» журналы, 2007, 4-саны, 11-15 бб.
71. Юсупов К.А. Ишки монолог хәм шеберлик. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкис 2008. 1-саны, 113-116 бб..
72. Юсупов К.А. Лирикалық прозада көркем психологизм. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкис 2008. 2-саны, 124-127.
73. Юсупов К.А. Жазыўшылардың дәретиўшилиқ шеберлигин үйрениў методикасы. ҚМУ хабаршысы, 2009, 3-4-санлар, 126-129.
74. Юсупов К.А. И.Юсуповтың «Ўатан топырағы» шығармасының мазмунын үйрениў. ҚМУ хабаршысы, 2009, 3-4-саны, 46-49.
75. Юсупов К.А. Қарақалпақ әдебиятын интерактив методлар менен оқытыў усыллары. ҚМУ хабаршысы, 2011, 1-2-саны, 58-60.
76. Юсупов К.А. Қарақалпақ лирикасын изертлеўши алымның дәретиўшилигин үйрениў. «Муғаллим хәм үзликсиз билимлендириў» журналы, 2012, 1-саны, 3-8.
77. Юсупов К.А. «Академиялық лицейлерде И.Юсупов дәретиўшилигин лекция түрлери менен үйрениў усыллары». ҚМУ хабаршысы, 2012, 3-4-санлар, 30-32.
78. Юсупов К.А. Жазыўшылар дәретиўшилигин үйрениў усыллары. «Әмиўдәрья» журналы, Нөкис 2012. 4-саны, 115-118.
79. Юсупов К.А. Қонысбай Камалов-қарақалпақ прозасын изертлеўши алым. «Әмиўдәрья» журналы, 2014, 1-саны, 82-91.
80. Юсупов К.А. Әдилбай Қожықбаев-қарақалпақ әдебиятын изертлеўши. «Әмиўдәрья» журналы, 2014, 6-саны, 123-128.
81. Юсупов К.А. Әдебияттаныўда салмақлы орны бар алым. ҚМУ хабаршысы, №1, 2015, 132-136.
82. Юсупов К.А. Ш.Сейтов прозасында пейзаж хәм қаҳарман образын үйрениў мәселелери. ҚМУ хабаршысы, №2, 2015, 92-96.
83. Юсупов Қ. Бердақ шығармаларын үйрениўде конференция сабақ түринен пайдаланыў. Түркий халықлар әдебиятының гейпара мәселелери, Нөкис-2004.Б. 30-32.
84. Юсупов Қ. Конфликт қаҳарманлар минез-құлқын ашыўдың негизи. Журналистика ва адабиёт: кеча ва бугун. (Илмий тўплами), 1-қисм. Т. : Юрист – маркази, 2008. 44-47.
85. Юсупов Қ. И.Юсупов поэзиясын оқытыў усыллары. «НМПИ илим билимлендириў хәм тәрбия мәселелерин раўажландырыўдағы орны», (Республикалық илимий-теориялық конференция материаллары), Нөкис, «Қарақалпақстан», 2010, 185-187.

86. Юсупов К.А. Әдебиаттаныў илиминиң жан күйери еди... Илим хәм әдебиаттың машақатлы жолларында. (илимий-әдебий хәм еске түсириўлер), Нөкис, 2012, 70-73.

87. Юсупов К.А.. Кәсип өнер коллежлеринде Т.Қайыпбергеновтиң «Көздиң қарашығы» романын үйрениў усыллары. Илимий топлам (Магистрантлар ушын), Нөкис-2012.Б. 93-94.

88. Юсупов К.А. Әдилбай Қожықбаев-қарақалпақ әдебиятын изертлеўши. « Әдебиатшы - алым хәм устаз » ҚМУ, Нөкис , 2014, 125-133.

89. Юсупов К.А. Әжинияз шайырдың лирикасын оқытыўда интерактив методлардың қолланылыўы. «Қарақалпақ әдебиятының жарық жұлдызлары». (Илимий мақалалар топламы). Нөкис, «Қарақалпақстан», 2015, 42-46.

90. Юсупов К.А. Т.Қайыпбергеновтың «Тәнхә өзиңе мәлим сыр» повестинде қажарман образын жасаў усылы. «Қарақалпақ әдебиятының жарық жұлдызлары». (Илимий мақалалар топламы). Нөкис, «Қарақалпақстан», 2015, 42-46.

91. Юсупов К.А. Ғәрезсизлик дәўирде Бердақ дәретиўшилигиниң үйренилиўи. «Бердақ-классикалық әдебиятымыздың бийик шыңы» атамасындағы республикалық илимий-теориялық конференция материаллары топламы. КМУ, Нөкис, 2017.

92. Юсупов К.А. Ғәрезсизлик дәўирде Бердақ дәретиўшилигин үйрениў. «Классикалық әдебияты жәмийеттеги манаўий жаңаланыў мәселелери» атамасындағы халық аралық илимий-конференция материаллары топламы., Нөкис, «Илим», 2017, 49-51.

93.Юсупов К.А. Содержание и способы изучения внеклассных работ по каракалпакской литературе в академических лицеях. (Международная научно-практическая конференция «Фундаментальные научных исследования».) Астана, 2018.стр.116-122.

94.Юсупов К.А. Фантастикалық романды таллаў усыллары. / International scientific –online conference: Intellectual education techological solutions and innovative digital tools. Netherlands conference. January, 2023. - pp. 10-19.

95.Юсупов К.А. Изучение в современной каракалпакской прозы / "England" modern rpsychology and pedagogy: problems and solution. Vol. 11 No.1 (2023): London conference: January, 2023. - pp. 5-10